APPENDICES

In these appendices, I present the invaluable original photocopy of HH Pramukh Swami Maharaj's monumental letter, meticulously encapsulating the profound doctrines of Akṣara-Puruṣottama Darśana as expounded by the divine Parabrahman Bhagavān Swaminarayan. This historic document bears the auspicious date of 18 July 2008, coinciding with the sacred occasion of Guru Purṇimā.

Moreover, for easier accessibility, I also attach the typed Gujarati text exactly as in the original, along with its Sanskrit translation by Mahāmahopādhyāya Bhadreshdas Swami. This Sanskrit translation, found in Appendix 1.B, is a pivotal component of the Svāminārāyaṇa-Siddhāntā-Sudhā under the title of Siddhāntasamānāya, forming the core of this extensive research project.

Appendix 1.A

॥ श्री स्वामिनारायणो विजयते ॥

जय, ईश्वर, माया, जीव अने परजीव
ए पांच तत्त्वो नित्य छे. सत्य छे अने
परस्पर स्वरूपता सहाय युक्त छे.

परजीव

अक्षरातिरिक्त परजीव पुरुषोत्तमना आश्रित नित्य,
सर्वोपरि, सदा दिव्य, सदा साकार, निर्दोष, मायापर,
चेतन अने अक्षरथी अत्यन्त भिन्न छे.

तेओनो पोताना दिव्य अक्षरधाममां सदा दिव्य
किशोर आदि सर्वांग संपूर्ण पुरुषाकृति,
अति प्रकाशवान, किशोर मूर्ति थका दिव्य
सिंहासनमां विराजमान छे अने मूर्तिमान अक्षर-
-ब्रह्म तथा ते अक्षरब्रह्मना साक्षात् पार्षदो,
कालातीत मुक्त अनंत कोटि मुक्तो हाथ जोडी
तेमने सेवे छे. तेओनी सदा स्वाभाविक
अनंत दिव्य कल्याणकारक गुणोथी युक्त अने
मानवि गुणोथी रहित छे, निर्दोष छे, सर्वदा
सर्वे कौतुकपूर्ण छे, सर्वज्ञ छे, सर्वकर्तृत्वादि छे
अक्षर सृष्टिना निमित्त अने उपादान
कारण छे. तेओनो पोताना दिव्य अक्षरधाममां
व्यतिरेक स्वरूपे विराजमान परात्पर अव्यय स्वरूपे
अनंतकोटि ब्रह्मांडोमां व्यापकपणे रहे छे अने
तेना आधार छे. तेओनो सदाय जय, ईश्वर,
माया, अक्षरमुक्तो अने अक्षरब्रह्म थी सर्वेश्वर
अनंत गुणे मोटा छे अने ते सर्वेनियंता स्वतंत्रपणे
नियंता, प्रेरक अने शासक छे. तेओनो पोताना

[illegible]

[illegible] पुरुषार्थ ही सभी क्रियाओं [illegible]
[illegible], सभी क्रियाओं [illegible] प्रेरक है।
मानव [illegible] अंतःकरण की सर्वोपरि [illegible]
का परम पुरुषार्थ [illegible] स्वयं भोगना।
[illegible] कुछ [illegible] सभी अवस्थाओं
[illegible] आत्मा कुछ [illegible] भी सभी
भोगना [illegible] नहीं है [illegible]
[illegible] भोगना सर्वविदित गुण
[illegible] आदि सहित [illegible] पुरुष
का [illegible] अनुभव रूप में प्रगट [illegible]
[illegible] है।
[illegible] परम [illegible]
[illegible] भोगी [illegible]
[illegible]
[illegible] स्वरूप [illegible]
[illegible] है।

અક્ષરબ્રહ્મ

અક્ષરબ્રહ્મ પરબ્રહ્મના નિત્ય અને પરબ્રહ્મનાં નિત્ય, શુદ્ધ અને નિર્ગુણ-લક્ષણ એવું એનું સ્વરૂપ છે એમ કહ્યું છે. અનંત કલ્યાણમય ગુણોનો સ્થાન અને માયિક ગુણોથી રહિત, સદા નિર્દોષ છે આ અક્ષરબ્રહ્મનાં સ્વરૂપ, ગુણ, ઐશ્વર્ય વિગેરે એક સાથ પરબ્રહ્મનાં અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મના નિત્ય દર્શનના જે સિદ્ધાંતોનું સ્વરૂપ મૂર્તિનું કારણ, આકાર, વ્યાપક, નિયામક, અને સ્વામીનું

આ અક્ષરબ્રહ્મ પરબ્રહ્મના અંતરંગ યોગ્ય છતાં બાર રૂપે વિભિન્ન કોટિરૂપ તરીકે રહે છે

અક્ષરબ્રહ્મ સિદ્ધાંતરૂપે અનંત કોટિ બ્રહ્મોનું સ્વામી અને આધાર સ્વરૂપ રહે છે તથા નિર્વિકાર રૂપે રાખે છે

અક્ષરબ્રહ્મરૂપે પરબ્રહ્મ અને તેમના લોકમાં રહેલા મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ તથા અનંત કોટિ અક્ષરમુક્તોનું નિવાસ સ્થાન છે આ અક્ષરધામ એક જ નિત્ય અને સદા નિર્ગુણ છે અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામેલા મુક્તોએ તેમાં પ્રવેશ કર્યો છે

અક્ષરબ્રહ્મ લોકરૂપે એક અક્ષરધામમાં પરબ્રહ્મના જેમજ દિવ્ય દિવ્ય સુખ આદિ સર્વાંગ સંપૂર્ણ પુરુષોત્તમ સદાય પરબ્રહ્મના લોકમાં અક્ષરમુક્તોના સાન્નિધ્યરૂપે રમમાણ રહે છે

પણ એક અક્ષર સંસારમાં અક્ષરબ્રહ્મ/અક્ષરોએ પોષણ દિવ્ય સત્સંગ દ્વારા જીવરૂપ કુલ પરબ્રહ્મનો ઉદ્ધાર નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય કરવા માટે તેઓના આત્યંતિક કલ્યાણ માટે તથા સદા પરમાત્માના પ્રગટપણાની અનુભૂતિ કરવા માટે પરબ્રહ્મના શબ્દ અને સ્પર્શ ધારક ગુરુ રૂપે તેની દ્વારા કીધાં પરમાત્મા

સાથે મનુષ્યરૂપ ધારણ કરતા રહે છે. સંપ્રદાયના
પરંપરાને રક્ષે છે અને સર્વેને પરમસુખનો અનુભવ
કરાવે છે. અક્ષરધામ સ્વરૂપ ગુરુ પ્રાણનાથ ગુરુ સોળ
કળા પરંપરામાં ગુરુ પ્રાણનાથ આનંદ સ્વામિ, સ્વરૂપાનંદ
મહારાજ, શ્યામાનંદ મહારાજ, તથા સાધુ નિત્યાનંદ
પ્રગટ થયા છે. અને આ પરંપરા અખંડ ચાલુ જ
રહે છે. અને આપે આપ્યા એવા ગુરુદ્વારા આત્યંતિક
કલ્યાણ માટે ચાલુ રહે છે.

માયા

માયા ત્રિગુણાત્મક, પરિણામશીલ, જડ,
અનંતકોટિ બ્રહ્માંડ રૂપ થઈ રહેલ છે અને
વિવિધ વિચિત્રતાકારા એવા પરબ્રહ્મની
શક્તિ છે આ જ માયા જુવો તથા ઈશ્વરજીવ
અહંમમતાનો હેતુ રોકે તેવાં જીવ અનાદિ
સંસૃતિનું કારણ બને છે અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ
સદાય આ માયાથી અત્યંત નિર્લેપ, પરંતુ તેના
શાસક છે

ઈશ્વર

ઈશ્વર એ પરબ્રહ્મ, અક્ષરબ્રહ્મ અને જુવોના મિલન
હેતુ નિત્ય સેતુ તત્ત્વ છે. આ ઈશ્વરે અક્ષરબ્રહ્મ
અને પરબ્રહ્મની અપેક્ષાએ અત્યંત સૂક્ષ્મ અને
છતાં જુવોની અપેક્ષાએ વધુ સામર્થ્ય અને જ્ઞાન
ધરાવે છે. પરમાત્મા તેમજ પોતાના ઈચ્છાશક્તિને
બ્રહ્માંડના ઉત્પત્તિ વિગેરે કાર્યમાં પ્રેરે છે. ઈશ્વરે
જુવના જેમ અસંખ્ય સ્વરૂપતઃ અણુવત્ સૂક્ષ્મ નથી
પરંતુ એક, જ્ઞાન સ્વરૂપ, જ્ઞાતા, અનાદિ, સર્વશક્તિમાન
વિભુ, સુખસ્વરૂપ ઉર્મિ તથા અને તેમજ ઉર્મિકળા

લોકિતા છે. પ્રધાનપુરુષ, વિરાટપુરુષ, તેમાં જીવો
અંતઃકરણના દ્વિધાવાળી વિગેરે
ઈશ્વર સત્તાના ચૈતન્યથી છે અનોખી ચેતના
સ્થૂલ સ્થળાદિ રૂપનો પરસ્પર જુદા છે

જુદા

જુદા એ પરદેશ, અક્ષરદેશ અને ઈશ્વરોના નિત્ય
ધામ નિત્ય, ચૈતન્ય તત્ત્વ છીએ અનુભવો અખંડ,
સ્વરૂપતઃ અણુવત્ શુદ્ધ, અરૂપાદિ લક્ષણોયુક્ત,
દ્વારાસ્વરૂપ, દ્વારા, અનાદિકાળથી માયાધીન,
શુભાશુભ કર્મના કર્તા અને તે તે કર્મફળના ભોક્તા છે

સાધનાનો હેતુ

આત્યંતિક કલ્યાણ માટે મુમુક્ષુ એ પરદેશી પુરુષોત્તમ
ભગવાન સ્વામિનારાયણ તથા તેમના અક્ષરધામ
પ્રગટ અક્ષરદેશી સ્વરૂપ ગુરુવરિને વિષે નિર્દોષ
બુદ્ધિ પરમહિતકારક અને પ્રત્યક્ષ પરદેશીના
ભાવથી દૃઢપ્રીતિ કરવા. મન, કર્મ, વચને તેમની ભક્તિ
પ્રશંસા કરે તેમને અતિશય સ્નેહ કરવા
અ. અને સાધના કરનાર મુમુક્ષુએ એકાગ્રતાથી
ઈશ્વરી પરદેશીના કૃપાપાત્ર થવાના કર્મ સિદ્ધાંત,
દાસરૂપ થઈ એટલે કે અક્ષર દેશીના સાધકનો પાસે
પરદેશીના પરમહંસનો પાસે જઈ તેમના સત્સંગ
તથા દોષ ત્યાગ માટે નાશ પામે છે અને કાળ
દૂર પરમાત્માના પરમ આનંદને અનુભવતો થાય છે
પરમાત્માના ઐશ્વર્યવાળો દાસ રૂપ બની
મુક્તિ અર્થે માર્ગે પરમાત્માના અક્ષરધામનો
પામે છે એમ અણુ એ મુક્ત થઈ, સદાય
અક્ષરધામાધિપતિ પરદેશીના દાસભાવે દર્શનરૂપ
ફળ તરીકે થઈ દિવ્ય આનંદને સદા ભોગવતો રહે છે

Appendix 1.B

ગુરુપૂર્ણિમા, સં. ૨૦૬૪, ૧૮-૦૭-૦૮

જીવ, ઈશ્વર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ એ પાંચ તત્ત્વો નિત્ય છે, સત્ય છે અને પરસ્પર સ્વરૂપતઃ સદાય જુદાં છે.

सिद्धान्तसमाम्नायः

जीव ईश्वरो माया ब्रह्म परब्रह्म चेति पञ्च तत्त्वानि नित्यानि सत्यानि परस्परं स्वरूपतः सदैव भिन्नानि चेति।

Siddhāntasamāmnāyaḥ

jīva īśvaro māyā brahma parabrahma ceti pañca tattvāni nityāni satyāni parasparaṃ svarūpataḥ sadaiva bhinnāni ceti|

… … …

<u>પરબ્રહ્મ</u>

અક્ષરાધિપતિ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ નિત્ય, સર્વોપરી, સદા દિવ્ય, સદા સાકાર, નિર્દોષ, માયા પર, એક અને અદ્વિતીય ચૈતન્ય તત્ત્વ છે.

તેઓ પોતાના દિવ્ય અક્ષરધામમાં સદા દિવ્ય દ્વિભુજ આદિ સર્વાંગ સંપૂર્ણ પુરુષાકૃતિ, અતિ પ્રકાશવાન, કિશોરમૂર્તિ થકા દિવ્ય સિંહાસનમાં વિરાજમાન છે. અને મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ તથા તે અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામેલા બ્રાહ્મીતનુયુક્ત અનંતકોટિ મુક્તો દાસભાવે તેમને ભજે છે. તેઓ સદા સ્વાભાવિક અનંત દિવ્ય કલ્યાણકારી ગુણોથી યુક્ત અને માયિક ગુણોથી રહિત છે, નિર્દોષ છે, સર્વદા સર્વઐશ્વર્યસંપન્ન છે, સર્વજ્ઞ છે, સર્વકર્તાહર્તા છે. સકળ સૃષ્ટિના નિમિત્ત અને ઉપાદાન કારણ છે. તેઓ પોતાના દિવ્ય અક્ષરધામમાં વ્યતિરેકસ્વરૂપે વિરાજમાન થકા જ અન્વયસ્વરૂપે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડોમાં અંતર્યામીપણે વ્યાપક અને તેના આધાર છે. તેઓ સદાય જીવ, ઈશ્વર, માયા, અક્ષરમુક્તો અને અક્ષરબ્રહ્મ એ સર્વે કરતાં અનંત ઘણા સમર્થ અને એ સર્વેના સ્વતંત્રપણે નિયંતા, પ્રેરક અને શરીરી છે. તેઓ પોતાની ઈચ્છાથી સર્વે જીવો તથા ઈશ્વરોના કર્મફળપ્રદાતા છે. અને તેઓની ઈચ્છાશક્તિ, જ્ઞાનશક્તિ અને ક્રિયાશક્તિના પ્રેરક છે.

માયિક ઈન્દ્રિય અંતઃકરણને અગોચર એવા આ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણ સ્વયં પોતાના દિવ્ય સંકલ્પથી, કરુણાએ કરીને, અનંત જીવો તથા ઈશ્વરોના આત્યંતિક કલ્યાણને અર્થે અને પોતાના ભક્તોના મનોરથ પૂર્ણ કરવા માટે અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા જ, પોતાનાં સર્વ દિવ્ય ગુણ ઐશ્વર્ય આદિ સહિત જ બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડ પ્રત્યે સાક્ષાત્ મનુષ્યરૂપે પ્રગટ થઈ સર્વેને નયનગોચર થાય છે.

એ પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સહજાનંદ સ્વામી મહારાજ, શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન છે. તેઓ જ આપણા સૌના પરમ ઉપાસ્ય છે. અને સદા કાળ પોતાની પ્રત્યક્ષપણે ઉપાસના કરાવવા પોતે અંતર્ધાન થયા પછી પણ સાક્ષાદ્ અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિ દ્વારા સમ્યગ્, અન્વયસ્વરૂપે સદા પ્રગટ રહે છે.

તેઓ સર્વ અવતારના કારણ છે, અવતારી છે, અધિપતિ છે.

परब्रह्म

अक्षराधिपतिः परब्रह्म पुरुषोत्तमो नारायणो नित्यः, सर्वोपरि, सदा दिव्यः, सदा साकारो, निर्दोषो, मायापरः, एकोऽद्वितीयश्चेतनश्च।

स्वदिव्याऽक्षरधाम्नि स सदा दिव्यद्विभुजादि-सर्वाङ्गसम्पूर्ण-पुरुषाऽऽकृतिः, अतिप्रकाशवान्, किशोरमूर्तिः सन् दिव्यसिंहासने विराजमानः। मूर्तिमच्चाऽक्षरं ब्रह्म तदक्षरब्रह्मणः साधर्म्यमाप्ता ब्राह्मतनुयुक्ता अनन्तकोटिमुक्ताश्च भजन्ते तं दासभावेन।

स सदा स्वाभाविकाऽनन्तदिव्यकल्याणकारिगुणैर्युक्तो मायिकगुणै रहितश्च। निर्दोषः सर्वदा सर्वैश्वर्यसम्पन्नः सर्वज्ञः सर्वकर्ता हर्ता च। स सकलसृष्टेर्निमित्तमुपादानं च कारणम्। स हि स्वदिव्याऽक्षरधाम्नि व्यतिरेकस्वरूपेण विराजमानः सन्नेवाऽन्वयस्वरूपेणाऽनन्तकोटि-ब्रह्माण्डेष्वन्तर्यामितया व्यापकस्तेषाञ्चाऽऽधारः।

सदैव स जीव ईश्वरो मायाऽक्षरमुक्ता अक्षरब्रह्म चेत्येभ्यः सर्वेभ्योऽतिशयसमर्थस्तेषां सर्वेषां स्वतन्त्रतया नियन्ता प्रेरकः शरीरी च। स स्वेच्छया सर्वेषां जीवानां तथेश्वराणां कर्मफलप्रदाता तेषाञ्च क्रियाशक्तेर्ज्ञानशक्तेरिच्छाशक्तेश्च प्रेरकः।

मायिकेन्द्रियाऽन्तःकरणाऽगोचरः सोऽयं परब्रह्म पुरुषोत्तमो नारायणः स्वयं स्वदिव्यसङ्कल्पेन करुणयाऽनन्तजीवेश्वराणामात्यन्तिककल्याणार्थं स्वभक्तमनोरथप्रपूर्तये चाऽक्षरधामाऽवस्थितः सन्नेव स्वसर्वगुणैश्वर्यादिसहित एव प्रतिब्रह्माण्डं साक्षान्मनुष्यरूपेणाऽवतीर्य भवति सर्वनयनगोचरः।

स प्रत्यक्षः परब्रह्म परमात्मा सहजानन्दस्वामिमहाराजः श्रीस्वामिनारायणो भगवान्। स एवाऽस्माकं सर्वेषां परमोपास्यः। सदैव च स्वस्य प्रत्यक्षतयोपासनां विधापयितुं स्वयमन्तर्धानमन्वपि साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपगुरुहरिद्वारा सम्यगन्वयरूपेण सदा प्रकटोऽवतिष्ठते।

स सर्वाऽवताराणां कारणमवतार्यधिपतिश्च। किञ्चित्कार्यं निमित्तीकृत्य जीवानाम् ईश्वराणां च चेतनेषु यदा करोति सङ्कल्पविशेषरूपाऽनुप्रवेशं तदाऽवताराः सम्भवन्ति।

Parabrahman

akṣarādhipatiḥ parabrahma puruṣottamo nārāyaṇo nityaḥ, sarvopari, sadā divyaḥ, sadā sākāro, nirdoṣo, māyāparaḥ, eko'dvitīyaścetanaśca|

svadivyā'kṣaradhāmni sa sadā divyadvibhujādisarvāṅgasampūrṇa-puruṣā''kṛtiḥ, atiprakāśavān, kiśoramūrtiḥ san divyasiṃhāsane virājamānaḥ| mūrtimaccā'kṣaraṃ brahma tadakṣarabrahmaṇaḥ sādharmyamāptā brāhmatanuyuktā anantakoṭimuktāśca bhajante taṃ dāsabhāvena|

sa sadā svābhāvikā'nantadivyakalyāṇakāriguṇairyukto māyikaguṇai rahitaśca| nirdoṣaḥ sarvadā sarvaiśvaryasampannaḥ sarvajñaḥ sarvakartā hartā ca| sa sakalasṛṣṭernimittamupādānaṃ ca kāraṇam| sa hi svadivyā'kṣaradhāmni vyatirekasvarūpeṇa virājamānaḥ sannevā'nvayasvarūpeṇā'nantakoṭibrahmāṇḍ-eṣvantaryāmitayā vyāpakasteṣāñcā''dhāraḥ|

sadaiva sa jīva īśvaro māyā'kṣaramuktā akṣarabrahma cetyebhyaḥ sarvebhyo'tiśayasamarthasteṣāṃ sarveṣāṃ svatantratayā niyantā prerakaḥ śarīrī ca| sa svecchayā sarveṣāṃ jīvānāṃ tatheśvarāṇāṃ karmaphalapradātā teṣāñca kriyāśakterjñānaśaktericchāśakteśca prerakaḥ|

māyikendriyā'ntaḥkaraṇā'gocaraḥ so'yaṃ parabrahma puruṣottamo nārāyaṇaḥ svayaṃ svadivyasaṅkalpena karuṇayā'nantajīveśvarāṇāmātyantikakalyāṇārthaṃ svabhaktamanorathaprapūrtaye cā'kṣaradhāmā'vasthitaḥ sanneva svasarvaguṇa-iśvaryādisahita eva pratibrahmāṇḍaṃ sākṣānmanuṣyarūpeṇā'vatīrya bhavati sarvanayanagocaraḥ|

sa pratyakṣaḥ parabrahma paramātmā sahajānandasvāmimahārājaḥ śrīsvāminārāyaṇo bhagavān| sa evā'smākaṃ sarveṣāṃ paramopāsyaḥ| sadaiva ca svasya pratyakṣatayopāsanāṃ vidhāpayituṃ svayamantardhānamanvapi sākṣādbrahmasvarūpaguruharidvārā samyaganvayarūpeṇa sadā prakaṭo'vatiṣṭhate|

sa sarvā'vatārāṇāṃ kāraṇamavatāryadhipatiśca| kiñcitkāryaṃ nimittīkṛtya jīvānām īśvarāṇāṃ ca cetaneṣu yadā karoti saṅkalpaviśeṣarūpā'nupraveśaṃ tadā'vatārāḥ sambhavanti|

… … …

<u>અક્ષરબ્રહ્મ</u>

અક્ષરબ્રહ્મ પરબ્રહ્મથી ભિન્ન અને પરબ્રહ્મની જેમ નિત્ય, એક અને ત્રિગુણાતીત એવું ચૈતન્ય તત્ત્વ છે. તે સદા દિવ્ય છે, અનંત કલ્યાણમય ગુણોથી યુક્ત અને માયિક ગુણોથી રહિત, સદા નિર્દોષ છે. આ અક્ષરબ્રહ્મનાં સ્વરૂપ, ગુણ, ઐશ્વર્ય વિગેરે એકમાત્ર પરબ્રહ્મને જ આધીન છે. અને પરબ્રહ્મની નિત્ય ઇચ્છાથી તે જડચિદાત્મક સકલ સૃષ્ટિનું કારણ, આધાર, વ્યાપક, નિયામક અને શરીરી છે.

આ અક્ષરબ્રહ્મ તત્ત્વતઃ એક જ હોવા છતાં ચાર રૂપે વિભિન્ન સેવારૂપ કાર્ય કરે છે.

અક્ષરબ્રહ્મ ચિદાકાશરૂપે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડોની અંદર અને બહાર વ્યાપીને રહે છે તથા તેને ધારણ કરી રાખે છે.

અક્ષરબ્રહ્મ ધામરૂપે પરબ્રહ્મ અને તેમની સેવામાં રહેલ મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ તથા અનંતકોટિ અક્ષરમુક્તોનું દિવ્ય નિવાસસ્થાન છે. આ અક્ષરધામ એક જ, નિત્ય અને સદા ત્રિગુણાતીત છે. અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામેલા મુક્તો જ તેમાં પ્રવેશી શકે છે.

અક્ષરબ્રહ્મ સેવકરૂપે એ જ અક્ષરધામમાં પરબ્રહ્મની જેમ જ દિવ્ય દ્વિભુજ આદિ સર્વાંગ સંપૂર્ણ પુરુષાકારે સદાય પરબ્રહ્મની સેવામાં અક્ષરમુક્તોના આદર્શરૂપે રમમાણ રહે છે.

વળી એ જ અક્ષર સંસારમાં બદ્ધ જીવો તથા ઈશ્વરોને પોતાના દિવ્ય પ્રસંગથી બ્રહ્મરૂપ કરી પરબ્રહ્મનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય કરાવવા માટે, તેઓના આત્યંતિક કલ્યાણ માટે તથા સદા પરમાત્માના પ્રગટપણાની અનુભૂતિ કરાવવા માટે પરબ્રહ્મના સમ્યગ્ અને અખંડ ધારક ગુરુરૂપે તે તે બ્રહ્માંડોમાં પરમાત્મા સાથે મનુષ્યરૂપ ધરી અવતરે છે, સંપ્રદાયની પરંપરાને રક્ષે છે અને સર્વેને પરમ સુખનો અનુભવ કરાવે છે. અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુણાતીત ગુરુઓની આ પરંપરામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, ભગતજી મહારાજ, શાસ્ત્રીજી મહારાજ તથા યોગીજી મહારાજ પ્રગટ થયા છે. અને આ પરંપરા અખંડ ચાલુ જ રહે છે. એક કાળે આવા એક જ ગુરુ દ્વારા આત્યંતિક કલ્યાણનો માર્ગ ચાલુ રહે છે.

अक्षरब्रह्म

अक्षरं ब्रह्म परब्रह्मणो भिन्नं परब्रह्मेव नित्यमेकं त्रिगुणातीतं चेतनं च तत्त्वम्। तत् सदा दिव्यमनन्तकल्याणमयगुणैर्युक्तं मायिकगुणैश्च रहितं सदा निर्दोषम्। अस्य चाऽक्षरब्रह्मणः स्वरूपगुणैश्वर्यादि-कमेकमात्र-परब्रह्माऽधीनमेव। परब्रह्मणश्च नित्येच्छया तज्जडचिदात्मकसकलसृष्टेः कारणमाधारं व्यापकं नियामकं शरीरि च।

एतदक्षरं ब्रह्म तत्त्वत एकमेव सदपि चतुर्भी रूपैर्विभिन्नसेवारूपं करोति कार्यम्।

अक्षरब्रह्म चिदाकाशरूपेणाऽनन्तकोटिब्रह्माण्डानाम् अन्तर्बहिश्च व्याप्याऽवतिष्ठते धरति च तानिति।

अक्षरब्रह्म धामरूपेण परब्रह्मणस्तत्सेवायाम् अवस्थितस्य मूर्तिमतोऽक्षरब्रह्मणस्तथाऽनन्त-कोट्यक्षरमुक्तानां दिव्यं निवासस्थानम्। एतदक्षरधामैकमेव, नित्यं सदा त्रिगुणातीतं च। अक्षरब्रह्मसाधर्म्यमाप्ता मुक्ता एव शक्नुवन्ति तस्मिन् प्रवेष्टुमिति।

अक्षरं ब्रह्म सेवकरूपेण तस्मिन्नेवाऽक्षरधाम्नि परब्रह्मेवैव दिव्यद्विभुजादिसर्वाङ्गसम्पूर्णपुरुषाकारेण सदैव परब्रह्मणः सेवायामक्षरमुक्तानामादर्शरूपेण रममाणमवतिष्ठत इति।

पुनस्तदेवाऽक्षरं संसारे बद्धान् जीवानीश्वरांश्च स्वदिव्यप्रसङ्गेन ब्रह्मरूपान् कृत्वा परब्रह्मोत्तमनिर्विकल्पनिश्चयं कारयितुं, तदात्यन्तिककल्याणाय, कारयितुं च सदैव परमात्मप्राकट्याऽनुभूतिं, परब्रह्मणः सम्यगखण्डं च धारकेण गुरुरूपेण तत्तद्ब्रह्माण्डेषु परमात्मना साकं मनुष्यरूपं धृत्वाऽवतरति, रक्षति सम्प्रदायपरम्पराम्, अनुभावयति च सर्वान् परमसुखम्। अक्षरब्रह्मस्वरूपाणां गुणातीतगुरूणां परम्परायामस्यां गुणातीतानन्दस्वामिमहाराजो भगतजीमहाराजः, शास्त्रिजीमहाराजस्तथा योगिजीमहाराजः प्रकटिताः। परम्परा चेयमखण्डिततया प्रचलत्येव। एकस्मिन् काल एतादृशैकेनैव गुरुणाऽऽत्यन्तिककल्याणमार्गः प्रचलितो वर्तत इति।

Akṣarabrahman

akṣaraṃ brahma parabrahmaṇo bhinnaṃ parabrahmeva nityamekaṃ triguṇātītaṃ cetanaṃ ca tattvam| tat sadā divyamanantakalyāṇamayaguṇairyuktaṃ māyikaguṇaiśca rahitaṃ sadā nirdoṣam| asya cā'kṣarabrahmaṇaḥ svarūpaguṇaiśvaryādikamekamātraparabrahmā'dhīnameva| parabrahmaṇaśca nityecchayā tajjaḍacidātmakasakalasṛṣṭeḥ kāraṇamādhāraṃ vyāpakaṃ niyāmakaṃ śarīri ca|

etadakṣaraṃ brahma tattvata ekameva sadapi caturbhī rūpairvibhinna-sevārūpaṃ karoti kāryam|

akṣarabrahma cidākāśarūpeṇā'nantakoṭibrahmāṇḍānām antarbahiśca vyāpyā'vatiṣṭhate dharati ca tāniti|

akṣarabrahma dhāmarūpeṇa parabrahmaṇastatsevāyām avasthitasya mūrtimato'kṣarabrahmaṇastathā'nantakoṭyakṣaramuktānāṃ divyaṃ nivāsasthānam| etadakṣaradhāmaikameva, nityaṃ sadā triguṇātītaṃ ca| akṣarabrahma-sādharmyamāptā muktā eva śaknuvanti tasmin praveṣṭumiti|

akṣaraṃ brahma sevakarūpeṇa tasminnevā'kṣaradhāmni parabrahmevaiva divyadvibhujādisarvāṅgasampūrṇapuruṣākāreṇa sadaiva parabrahmaṇaḥ sevāyāmakṣaramuktānāmādarśarūpeṇa ramamāṇamavatiṣṭhata iti|

punastadevā'kṣaraṃ saṃsāre baddhān jīvānīśvarāṃśca svadivyaprasaṅgena brahmarūpān kṛtvā parabrahmottamanirvikalpaniścayaṃ kārayituṃ, tadātyantikakalyāṇāya, kārayituṃ ca sadaiva paramātmaprākaṭyā'nubhūtiṃ, parabrahmaṇaḥ samyagakhaṇḍaṃ ca dhārakeṇa gururūpeṇa tattadbrahmāṇḍeṣu paramātmanā sākaṃ manuṣyarūpaṃ dhṛtvā'vatarati, rakṣati sampradāya-paramparām, anubhāvayati ca sarvān paramasukham| akṣarabrahmasvarūpāṇāṃ guṇātītagurūṇāṃ paramparāyāmasyāṃ guṇātītānanda-svāmimahārājo bhagatajī-mahārājaḥ, śāstrijīmahārājastathā yogijīmahārājaḥ prakaṭitāḥ| paramparā ceyamakhaṇḍitatayā pracalatyeva| ekasmin kāla etādṛśaikenaiva guruṇā''tyantikakalyāṇamārgaḥ pracalito vartata iti|

… … …

<u>માયા</u>

માયા ત્રિગુણાત્મક, પરિણામી નિત્ય, જડ, અનંતકોટિ બ્રહ્માંડરૂપ સૃષ્ટિનું ઉપાદાન અને વિવિધ વિસ્મયકારી એવી પરબ્રહ્મની શક્તિ છે. આ જ માયા જીવો તથા ઈશ્વરોની અહં-મમતાનો હેતુ હોઈ તેઓની અનાદિ સંસૃતિનું કારણ બને છે. અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ સદાય આ માયાથી અત્યંત નિર્લેપ, પર અને તેના શરીરી છે.

माया

माया त्रिगुणात्मिका परिणामिनित्या जडाऽनन्तकोटिब्रह्माण्डरूपसृष्टेरुपादानं विविधविस्मयकारिणी च परब्रह्मणः शक्तिः। एषैव माया जीवेश्वराणाम् अहम्ममताहेतुत्वाद् भवति तेषामनादिसंसृतेः कारणम्। अक्षरब्रह्म परब्रह्म चाऽस्या मायायाः सदैवाऽत्यन्तनिर्लेपे परे तच्छरीरिणी चेति।

Māyā

māyā triguṇātmikā pariṇāminityā jaḍā'nantakoṭibrahmāṇḍarūpa-sṛṣṭerupādānaṃ vividhavismayakāriṇī ca parabrahmaṇaḥ śaktiḥ| eṣaiva māyā jīveśvarāṇām ahammamatāhetutvād bhavati teṣāmanādisaṃsṛteḥ kāraṇam|

akṣarabrahma parabrahma cā'syā māyāyāḥ sadaivā'tyantanirlepe pare taccharīriṇī ceti|

… … …

<u>ઈશ્વર</u>

ઈશ્વર એ પરબ્રહ્મ, અક્ષરબ્રહ્મ અને જીવોથી ભિન્ન એવું નિત્ય ચૈતન્ય તત્ત્વ છે. આ ઈશ્વરો અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મની અપેક્ષાએ અત્યંત અસમર્થ હોવા છતાં જીવોની અપેક્ષાએ વધુ સામર્થ્ય અને જ્ઞાન ધરાવે છે. પરમાત્મા તેઓને પોતાની ઈચ્છાથી તે તે બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ વિગેરે કાર્યમાં પ્રેરે છે. આ ઈશ્વરો જીવની જેમ અસંખ્ય, સ્વરૂપતઃ આણુવત્ સૂક્ષ્મ, અચ્છેદ્યાદિ લક્ષણે યુક્ત, જ્ઞાનસ્વરૂપ, જ્ઞાતા, અનાદિકાળથી માયાથી બદ્ધ, શુભાશુભ કર્મના કર્તા અને તે તે કર્મફળના ભોક્તા છે. પ્રધાનપુરુષ, વિરાટપુરુષ, તેના ઈન્દ્રિયો અંતઃકરણના દેવતાઓ વિગેરે ઈશ્વર તત્ત્વના ચૈતન્યો છે અને તે ચૈતન્યો સ્વરૂપ સ્વભાવે કરીને પરસ્પર જુદાં છે.

ईश्वरः

ईश्वरः परब्रह्मणोऽक्षरब्रह्मणो जीवेभ्यश्च भिन्नं नित्यं चेतनं च तत्त्वम्। इमे चेश्वरा अक्षरब्रह्मपरब्रह्माऽपेक्षयाऽत्यन्तमसमर्थाः सन्तोऽपि जीवाऽपेक्षयाऽधिकं सामर्थ्यं ज्ञानं च बिभ्रति। परमात्मा तान् स्वेच्छया तत्तद्ब्रह्माण्डोत्पत्त्यादिकार्येषु प्रेरयति। ईश्वरा एते जीवा इवाऽसङ्ख्येयाः स्वरूपतोऽणुवत्सूक्ष्मा अच्छेद्यादिलक्षणैर्युक्ता ज्ञानस्वरूपा ज्ञातारोऽनादिकालतो मायाबद्धाः शुभाऽशुभकर्मकर्तारस्तत्तत्कर्मफलभोक्तारश्च। प्रधानपुरुषो विराट्पुरुषस्तदिन्द्रियाऽन्तःकरणदेवताश्चेत्यादय ईश्वरतत्त्वाऽन्तर्गताश्चेतनाः। ते च चेतनाः स्वरूपस्वभावतः परस्परं भिन्ना इति।

Īśvaraḥ

īśvaraḥ parabrahmaṇo'kṣarabrahmaṇo jīvebhyaśca bhinnaṃ nityaṃ cetanaṃ ca tattvam| ime ceśvarā akṣarabrahmaparabrahmā'pekṣayā'tyantamasamarthāḥ santo'pi jīvā'pekṣayā'dhikaṃ sāmarthyaṃ jñānaṃ ca bibhrati| paramātmā tān svecchayā tattadbrahmāṇḍotpattyādikāryeṣu prerayati| īśvarā ete jīvā ivā'saṅkhyeyāḥ svarūpato'ṇuvatsūkṣmā acchedyādilakṣaṇairyuktā jñānasvarūpā jñātāro'nādikālato māyābaddhāḥ śubhā'śubhakarmakartārastattatkarmaphalabhoktāraśca| pradhāna-puruṣo virāṭpuruṣastadindriyā'ntaḥkaraṇadevatāścetyādaya īśvaratattvā'ntargatā-ścetanāḥ| te ca cetanāḥ svarūpasvabhāvataḥ parasparaṃ bhinnā iti|

… … …

<u>જીવ</u>

જીવ એ પરબ્રહ્મ, અક્ષરબ્રહ્મ અને ઈશ્વરોથી ભિન્ન એવું નિત્ય ચૈતન્ય તત્ત્વ છે. આ જીવો અસંખ્ય, સ્વરૂપતઃ આણુવત્ સૂક્ષ્મ, અચ્છેદ્યાદિ લક્ષણે યુક્ત, જ્ઞાનસ્વરૂપ, જ્ઞાતા, અનાદિકાળથી માયાથી બદ્ધ, શુભાશુભ કર્મના કર્તા અને તે તે કર્મફળના ભોક્તા છે.

जीवः

जीवः परब्रह्मणोऽक्षरब्रह्मण ईश्वरेभ्यश्च भिन्नं नित्यं चेतनं च तत्त्वम्। एते जीवा असङ्ख्येयाः स्वरूपतोऽणुवत्सूक्ष्मा अच्छेद्यादिलक्षणयुक्ता ज्ञानस्वरूपा ज्ञातारोऽनादिकालतो मायाबद्धाः शुभाऽशुभकर्मकर्तारस्तत्तत्कर्मफलभोक्तारश्चेति।

Jīvaḥ

jīvaḥ parabrahmaṇo'kṣarabrahmaṇa īśvarebhyaśca bhinnaṃ nityaṃ cetanaṃ ca tattvam| ete jīvā asaṅkhyeyāḥ svarūpato'ṇuvatsūkṣmā acchedyādilakṣaṇayuktā jñānasvarūpā jñātāro'nādikālato māyābaddhāḥ śubhā'śubhakarmakartārastattat-karmaphalabhoktāraśceti|

… … …

<u>સાધના અને ફળ</u>

આત્યંતિક કલ્યાણ માટે મુમુક્ષુએ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન સ્વામિનારાયણ તથા તેમના અખંડધારક પ્રગટ અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિને વિષે નિર્દોષબુદ્ધિ, પરમ દિવ્યભાવ અને પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મના ભાવથી દૃઢ પ્રીતિ કરવી. મન, કર્મ, વચને તેમનો દૃઢ પ્રસંગ કરી તેમને અતિશય રાજી કરવા.

આ રીતે સાધના કરનાર મુમુક્ષુ એવા જીવો તથા ઈશ્વરો પરબ્રહ્મની કૃપાથી એકાન્તિક ધર્મ સિદ્ધ કરી, બ્રહ્મરૂપ થઈ એટલે કે અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામી પરબ્રહ્મની પરાભક્તિને પામે છે. તેમના સઘળાં દુઃખ તથા દોષ કાયમ માટે નાશ પામે છે અને છતી દેહે પરમાત્માના પરમ આનંદને અનુભવતો રહે છે. પરમાત્માની ઈચ્છાથી આવો બ્રહ્મરૂપ ભક્ત દેહ મૂકીને અર્ચિમાર્ગે પરમાત્માના અક્ષરધામને પામી બ્રાહ્મીતનુએ યુક્ત થઈ સદાય અક્ષરધામાધિપતિ પરબ્રહ્મની દાસભાવે દર્શનરૂપ સેવા કરતો થકો દિવ્ય આનંદને ભોગવતો રહે છે.

साधना फलञ्च

आत्यन्तिककल्याणार्थं मुमुक्षुभिः परब्रह्मपुरुषोत्तमभगवति स्वामिनारायणे तस्याऽखण्डं धारके प्रकटाऽक्षरब्रह्मस्वरूपगुरुहरौ च निर्दोष-बुद्धिः परमदिव्यभावः प्रत्यक्षपरब्रह्मभावेन च दृढा प्रीतिः कार्या। मनःकर्मवचनैस्तद्दृढप्रसङ्गं कृत्वा तमतिशयं प्रसादयेत्।

एतद्रीत्या साधनां कुर्वन्तो मुमुक्षवो जीवास्तथेश्वराः परब्रह्मकृपयैकान्तिकधर्मसिद्धिं प्राप्य ब्रह्मरूपा भूत्वाऽक्षरब्रह्मसाधर्म्यं प्राप्येति, परब्रह्मणः परां भक्तिं प्राप्नुवन्ति। तेषां सकलदुःखानि दोषाश्चाऽत्यन्तं नश्यन्ति। सत्यपि च देहे परमात्मनः परमम् आनन्दमनुभवन्ति। परमात्मेच्छयैतादृशो ब्रह्मरूपो भक्तो देहं त्यक्त्वाऽर्चिर्मार्गेण परमात्मनोऽक्षरधाम प्राप्य ब्राह्मतनुयुक्तो भूत्वा सदैवाऽक्षरधामाऽधिपतेः परब्रह्मणो दासभावेन दर्शनरूपां सेवां कुर्वाणो भुङ्क्ते दिव्यमानन्दमिति।

Sādhanā Phalañca

ātyantikakalyāṇārthaṃ mumukṣubhiḥ parabrahmapuruṣottamabhagavati svāminārāyaṇe tasyā'khaṇḍaṃ dhārake prakaṭā'kṣarabrahmasvarūpaguruharau ca nirdoṣa-buddhiḥ paramadivyabhāvaḥ pratyakṣaparabrahmabhāvena ca dṛḍhā prītiḥ kāryā| manaḥkarmavacanaistaddṛḍhaprasaṅgaṃ kṛtvā tamatiśayaṃ prasādayet|

etadrītyā sādhanāṃ kurvanto mumukṣavo jīvāstatheśvarāḥ parabrahma-kṛpayaikāntikadharmasiddhiṃ prāpya brahmarūpā bhūtvā'kṣarabrahmasādharmyaṃ prāpyeti, parabrahmaṇaḥ parāṃ bhaktiṃ prāpnuvanti| teṣāṃ sakaladuḥkhāni doṣāścā'tyantaṃ naśyanti| satyapi ca dehe paramātmanaḥ paramam ānandamanubhavanti| paramātmecchayaitādṛśo brahmarūpo bhakto dehaṃ tyaktvā'rcirmārgeṇa paramātmano'kṣaradhāma prāpya brāhmatanuyukto bhūtvā sadaivā'kṣaradhāmā'dhipateḥ parabrahmaṇo dāsabhāvena darśanarūpāṃ sevāṃ kurvāṇo bhuṅkte divyamānandamiti|

… … …

<u>અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસનાનું તાત્પર્ય</u>

અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના એટલે અક્ષર અને પુરુષોત્તમ એમ બે તત્ત્વોની ઉપાસના નહીં, પરંતુ અક્ષરરૂપ થઈને પુરુષોત્તમની ઉપાસના. અર્થાત્ બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મની ઉપાસના. તેથી મનુષ્યરૂપે વિચરતા પરબ્રહ્મના સ્વધામગમન બાદ પણ બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુના ભાવને લીન કરીને તેમના દ્વારા પરમાત્મા જ સ્વયં વિચરતા હોવાથી તે પ્રત્યક્ષ ગુરુહરિનો પ્રસંગ કરનાર મુમુક્ષુને ઉપાસના તો એકમાત્ર પરમાત્માની જ રહે છે.

અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસનાના આ તાત્પર્યમાં જ સ્વામિનારાયણ મહામંત્રના અર્થનો સમાવેશ થઈ જાય છે. જેમ કે, સ્વામીરૂપ અર્થાત્ અક્ષરરૂપ થઈને નારાયણની અર્થાત્ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમનારાયણની દાસભાવે ભક્તિ ઉપાસના કરવી.

अक्षरपुरुषोत्तमोपासनायास्तात्पर्यम्

अक्षरपुरुषोत्तमोपासना नाम नह्यक्षरं पुरुषोत्तमश्चेति तत्त्वद्वयस्योपासनेति, परन्त्वक्षररूपतां प्राप्य पुरुषोत्तमस्योपासनेति। ब्रह्मरूपत्वं प्राप्य परब्रह्मण उपासनेति। अतो मनुष्यरूपेण विचरतः परब्रह्मणः स्वधामगमनाऽनन्तरमपि ब्रह्मस्वरूपगुरोर्भावं लीनं कृत्वा तद्द्वारा परमात्मैव स्वयं विचरतीति तत्प्रत्यक्षगुरुहरेः प्रसङ्गं कुर्वतो मुमुक्षोरुपासना त्वेकमात्रं परमात्मन एवेति।

अस्मिन्नक्षरपुरुषोत्तमोपासनातात्पर्य एव स्वामिनारायणमहामन्त्राऽर्थः समाविष्टः। यथा स्वामिरूपो नामाऽक्षररूपो भूत्वा नारायणस्य परब्रह्मणः पुरुषोत्तमनारायणस्य दासभावेन भक्त्युपासनां कुर्यादिति।

Akṣarapuruṣottamopāsanāyāstātparyam

akṣarapuruṣottamopāsanā nāma nahyakṣaraṃ puruṣottamaśceti tattvadvayasyopāsaneti, parantvakṣararūpatāṃ prāpya puruṣottamasyopāsaneti| brahmarūpatvaṃ prāpya parabrahmaṇa upāsaneti| ato manuṣyarūpeṇa vicarataḥ parabrahmaṇaḥ svadhāmagamanā'nantaramapi brahmasvarūpagurorbhāvaṃ līnaṃ kṛtvā taddvārā paramātmaiva svayaṃ vicaratīti tatpratyakṣaguruhareḥ prasaṅgaṃ kurvato mumukṣorupāsanā tvekamātraṃ paramātmana eveti|

asminnakṣarapuruṣottamopāsanātātparya eva svāminārāyaṇamahāmantrā'rthaḥ samāviṣṭaḥ| yathā svāmirūpo nāmā'kṣararūpo bhūtvā nārāyaṇasya parabrahmaṇaḥ puruṣottamanārāyaṇasya dāsabhāvena bhaktyupāsanāṃ kuryāditi|

… … …

<u>સમાપન</u>

આમ, આ તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતો વૈદિક, સનાતન, શ્રીજીપ્રબોધિત અને ગુણાતીત ગુરુપરંપરા દ્વારા પ્રવર્તાવેલ છે. તેથી બોચાસણવાસી શ્રીઅક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થાના સૌ આશ્રિતોએ આ પ્રમાણે સમજણ દૃઢ કરવી અને અન્ય મુમુક્ષુઓને કરાવવી.

શા. નારાયણસ્વરૂપદાસના જય સ્વામિનારાયણ.

समापनम्

इत्थम्, इमे तात्त्विकसिद्धान्ता वैदिकाः सनातनाः सहजानन्दप्रबोधिता गुणातीतगुरुपरम्परया प्रवर्तिताश्च। (गुरुपूर्णिमा, संवत्सरः २०६४)

इति।

Samāpanam

ittham, ime tāttvikasiddhāntā vaidikāḥ sanātanāḥ sahajānandaprabodhitā guṇātītaguruparamparayā pravartitāśca| (Gurupūrṇimā, Saṃvatsaraḥ 2064)

iti|

***

प्रसन्नतां सदा याचे ग्रन्थान्ते दासभावतः।